

Son kaybettiğimiz tarihçi değerler

Prof. M. Tayyib Gökbilgin

Bu senenin yaz aylarında da milli tarihimiz üzerinde bütün hayatları boyunca çalışmış ve eser vermiş, memleketimiz de ya da bütün dünyada tanınmış bazı tarihçi değerleri kaybetmiş bulunuyoruz. Geçen 1966 senesi nasıl bize, Prof. Dr. E. Unger ile Prof.V. Minorsky'nin biri Almanya'da eski Anadolu tarihi, diğeri İngiltere'de Cambridge'de orta ve yeni çağlar Türkiye ve Orta Doğu tarihi üzerinde çalışan iki değerli ilim adamının acı haberlerini getirmişse bu yıl da tarih ve türkoloji dünyamız önemli kayıplara uğramıştır: Bu seneki kayıplarımız Almanya'da Prof. Dr. H. Scheel ve Prof. Dr. F. Babinger ile memleketimizde Ord. Prof. Hamit Ongunsu oldu.

Prof. Helmuth Scheel 1895 de Berlin'de doğmuş, Birinci Dünya savaşında genç bir yedek subay olarak Türkiye'de (Sinop, Samsun... da uçak gözetleme görevleriyle) bulunmuş, harpten sonra Berlin Üniversitesinde bir taraftan da Türkoloji ihtisası yapmış ve böylelikle Almanya'daki müsteşrikler kafilesine katılmıştı. Bir süre sonra, 1925 de, Türkiye'deki Alman diplomatları arasında yer almış,1932 de ise Berlin'e dönerek üniversiteye doçent olmuştu. Bundan sonra ilmi çalışmaları daha büyük bir hız almış ve 1938 de Prusya İlimler Akademisine de üye seçilmiştir. Ertesi sene Berlin üniversitesindeki Şarkiyat Enstitüsünün müdürlüğüne getirilen Prof. Scheel bu esnada "Prusya devletinin 1721 - 1774 senelerinde Türkiye'de izlediği siyaset Preussens Diplomatie in der Türkei von 1721 1774 - adlı bir eseri yayınlamıştır ki, bu, Prusya krallarına hitaben yazılmış name-i humayunların tercümesi ve bunlarla ilgili mektup ve raporlardan tereküp ediyordu. 1942 de ise İlimler Akademisi onun "Osmanlı İmparatorluğunda katolik ruhani reislerinin hukuki statüleri - Die Staatsrechtliche Stellung der ökumenischen Kirchen fürsten in der alten Türkei - adlı eserini neşretti. Prof. Scheel İkinci Dünya Savaşından sonra Mainz'da yeniden kurulan üniversitenin (Johannes Gutenberg Üniversitesi) öğretim üyeliğine İslam İlimleri ve Türkoloji profesörü olarak tayin edildi ve bundan sonra bu şehrin ilmi hayatına karıştı. 1949 da ise Mainz İlim ve Edebiyat Akademisi kurucuları arasında bulundu. Ve Akademinin genel sekreterliğini üzerine aldı ki, bu vazifesi ölümüne kadar devam etmiştir. 1963 de üniversiteden ayrılarak kürsünün emeritus profesörü olmuştu. Prof. Scheel'in ilmi faaliyetleri çeşitli sahalara yayılmıştı. Ötedenberi Deutschen Morgenlaendischen Geselschalft'ın üyesi olduğu gibi Alman Arkeoloji Enstitüsünün, keza Kopenhag'da Danimarka Kraliyet Akademisinin de üyeleri idi, sonradan "Union Internationale des Orientalistes ki UNESCO nun bir organıdır - in de üyesi oldu. Fransa'da Dijon Üniversitesi ona fahri doktor ünvanını vermişti. Mainz Üniversitesi Felsefe Fakültesinde 1953 - 54 senelerinde dekan ve 1955 - 56 senelerinde ise Üniversiteye prorektür seçilmişti. Prof. Scheel, güzel Türkçe konuşan, Türk edebiyat ve tarihini iyi bilen, kendisini Türklere çok yakın hisseden bir ilim adamı, bir Türkolog hüviyeti içinde 1951 de İstanbul'da toplanan milletlerarası müsteşrikler kongresinde ilk temeli atılan ve Türk dil edebiyat, tarih ve medeniyetinin

temel kitabı demek olan “Fundamenta Philologiae Turcicae” adlı neşriyatın hararetli müteşebbislerinden ve organizatörlerinden biri oldu, ölümü tarihi olan 6 haziran 1967 ye kadar da diğer ilmi faaliyetleri yanında bu işi de yürütmek hususunda sonsuz bir çaba harcadı. Beş senedir kendisi ile bu neşriyatın redaksiyon komitesinde birlikte çalıştığım ve Türk dili ile edebiyatına ait ilk iki cildini neşre muvaffak olduğumuz esnada Prof. Scheel’in meziyetlerini ve yüksek değerini yakından tanımak fırsatını buldum. Mainz şehri belediye reisinin, onun ölümü münasebetiyle akademi başkanına gönderdiği mektupta Profesörün bu şehrin manevi hayatında çok büyük bir yeri bulunduğunu belirttiğini hatırlarken ben de, bizim açımızdan, büyük bir Türk dostu ve değerli bir ilim adamını kaybetmiş olduğumuzu düşünüyorum. Prof. Scheel’in, milletlerarası Türkoloji alanında yeri kolay kolay doldurulamayacak bir boşluk bıraktığını söylemek her halde yanlış olmayacaktır.

Geçtiğimiz ağustos ayı sonlarında ise emekli Ord. Prof. Ahmet Hamit Ongunsu’yu kaybettik. O, Edebiyat Fakültemize uzun seneler bir idareci, Üniversitemize 1946 Üniversiteler Kanununu hazırlayanlar arasında bir teşkilatçı sıfatıyla ve aynı zamanda değerli ve tecrübeli bir hoca hüviyeti ile büyük hizmetler ifa etmiş bir tarihçimizdi. Hamit Ongunsu, tarihçiliğine, son çağ tarihimizin acı ve hazin olaylarını bizzat yaşamakla başlamış, Girit adası henüz Türklük ile bağlarını devam ettiriyorken Hanya’da çocukluğunu ve ilk öğrenimini geçirmiş, fakat kendi vatanında, bir Türk yurdunda yabancı kalmanın bütün acılığını ruhunda duyduktan sonra ailesiyle İstanbul’a gelmiş ve burada tahsilini tamamlayarak ilmi ve kültürel hüviyetini kazanmıştı. Prof. Ongunsu istibdat devrinde Mülkiye Mektebinden çıktığı halde idare mesleğini değil, irfan ordusuna katılmayı tercih eden müstesna aydınlardan biri oldu ve hayatının sonuna kadar da ilme ve Türk kültürüne muallim ve mürebbi olarak hizmet etmeye, toplum için aydın ve şuurlu bir yol gösterici olarak kalmaya çalıştı, bunda büyük başarılar da sağladı. Önce, o zamanlar İmparatorluğun belli başlı kültür merkezlerinden biri olan, Selanik Sultanisinde vazife gördü, sonra İstanbul sultanilerinde tarih öğretmenliği yaptı ve bu alandaki müktesebatını ve, devrin şart ve imkanları nisbetinde, bir tarihçi hüviyetini kazandıktan sonra Mülkiye’de ve Darülfünunda tarih tedrisatında bulundu. Üniversite reformundan bir kaç sene sonra ise tam olgun çağında Edebiyat Fakültesi yeni ve son çağ tarihi kürsüsünün başına geçti, aynı zamanda dekan oldu. Hamit Ongunsu Edebiyat Fakültesi bünyesi içinde iki büyük ilmi hareketin çalışmaları başladığı sırada bu Fakültenin başında bulunmuş ve teşkilatçı vasfına burada değerlendirmişti. Bunlardan biri, Tanzimat hareketinin yüzüncü yıldönümü münasebetiyle yapılan neşriyat idi ki, Ongunsu bunun başlıca muharriki olmuş ve ayrıca Tanzimatın amillerine dair vukufu bir inceleme, başarılı bir tenkit ve tahlil yazmıştı. İkinci ve daha önemli ilmi hareketin, İslam Ansiklopedisinin tercüme ve telif çalışmalarının başlamasında yaptığı büyük hizmettir. 1940 senesini takip eden yıllarda onun, rahmetli büyük mütefekkir Dr. Adnan Adıvar ile birlikte, bugün de bir iftihar vesilemiz olan, bu neşriyatı başlamak ve başarı ile yürütmek hususundaki büyük çabalarını çok iyi hatırlamaktayız. Hamit Ongunsu’yu, şüphesiz son yarım asır Türk maarif ve kültür tarihimizde hakkıyla yer yapmış kişiler arasında sayabiliriz. Onun kültür hayatımızın çeşitli dallarında yaptığı küçümsenemeyecek hizmetlerden elbette gelecek kuşaklar haberi olacaktır. Muallimler Birliği, halkevi başkanlıkları gibi toplum hayatının türlü alanlarında hizmetler ifa etmesi muhakkak ki

şükranla anılacaktır. O, Türk tarihine ve ilk zamanlardan itibaren üyesi bulunduğu Türk Tarih Kurumuna o kadar candan bağlı idi ki, son iki senelik ağır hastalığı sırasında bu ilmi atmosferden uzak kalmanın acı ıstıraplarını her zaman duymuş ve bunu etrafındakilere de duyurmuştu.

Hüviyetlerini ve meziyetlerini kısaca belirtmeye çalıştığımız bu son kaybettiğimiz tarihçi değerlerin aziz hatıralarını saygı ile anmak meslek arkadaşları için ödenmesi gereken bir vecibe sayılsa gerektir.